

Nelegálna práca v 27 členských štátoch Európskej únie a v Nórsku

Zhrnutie

Úvod

Od uverejnenia predchádzajúcich správ o boji proti nelegálnej práci v 27 členských štátoch Európskej únie (EÚ 27) a Nórsku (Eurofound, 2008, 2009) vládne pretrvávajúca recesia. Cieľom tejto správy je poskytnúť aktualizovaný prehľad o politických prístupoch a opatreniach, ktoré sa vykonávajú na boj proti nelegálnej práci od začiatku recesie v roku 2008.

Politické súvislosti

Existujú dva rozdielne názory na to, čo sa deje s rozsahom šedej ekonomiky v dobe hospodárskej krízy. Jedným z názorov je, že šedá ekonomika rastie úmerne s legálnym hospodárstvom. Stojí za tým hypotéza, že podniky a domácnosti sa budú snažiť ušetriť náklady a podporiť klesajúce zisky a príjmy nahradením legálnej práce nelegálnou prácou a nezamestnaní pracovníci budú v rámci stratégie na zvládnutie situácie ochotnejšie vykonávať nelegálnu prácu. Druhý názor je, že rozsah šedej ekonomiky sa znižuje z dôvodu nižšieho dopytu po nelegálnej práci, pretože je k dispozícii menej peňazí; hospodárska kríza viac postihuje tradičné odvetvia, v ktorých sa sústreďuje nelegálna práca (ako napríklad stavebníctvo a stravovanie), a nelegálna práca sa nahradí tzv. pružnou a lacnejšou legálnou prácou.

Ako sa teda zmenil rozsah šedej ekonomiky od začiatku recesie? Zväčšil sa alebo zmenšil? Z odhadov Schneidera (2012) vyplýva, že okrem malého nárastu v rokoch 2008 a 2009 vo väčšine EÚ27 sa rozsah šedej ekonomiky stále postupne znižuje z ekvivalentu 22,3 % HDP v roku 2003 na 18,4 % v roku 2012. Tento trend je zjavný vo všetkých členských štátoch EÚ 27 a v Nórsku.

Rozsah šedej ekonomiky napriek spoločnému vývoju medzi jednotlivými členskými štátmi značne kolíše, od 7,6 % HDP v Rakúsku po 31,9 % v Bulharsku. V rámci EÚ 27 existuje v skutočnosti jasný rozdiel medzi severom a juhom a medzi východom a západom. Členské štáty s podpriemerným rozsahom šedej ekonomiky sú väčšinou na západe a severe Európy a členské štáty s nadpriemerným rozsahom šedej ekonomiky sú v strednej a východnej Európe a na juhu Európy.

Koho postihuje pokles šedej ekonomiky počas súčasnej hospodárskej krízy? V severných krajinách postihuje pokles šedej ekonomiky počas súčasnej recesie viac tých, ktorí si v rámci šedej ekonomiky zvykli zvyšovať svoj príjem. V južnej Európe tento pokles postihuje najviac nezamestnaných. Tak je to aj v západnej a vo východnej a v strednej Európe a v EÚ 27 ako celku. Aj keď si nezamestnaní nájdu nelegálnu prácu, je horšie platená a ročný príjem z nej je nižší ako príjem zamestnaných ľudí, ktorí vykonávajú túto prácu.

Hlavné zistenia

Od začiatku recesie sa v celej EÚ 27 zaviedla široká škála politických prístupov a opatrení na boj proti nelegálnej práci. Hoci vo väčšine členských štátov prevláda odstrašujúci prístup, ktorého cieľom je podporiť dodržiavanie predpisov odhaľovaním a trestaním nedodržiavania, od začiatku recesie sa čoraz viac využíva umožňujúci prístup. V rámci tohto prístupu sa ľudia a podniky podporujú a stimulujú, aby vstúpili do legálnej ekonomiky.

V roku 2010 uplatňovalo 90 % z 30 krajín Európskeho hospodárskeho priestoru (EHP) a Švajčiarsko politické opatrenia, ktorých cieľom bola od začiatku pomoc pri predchádzaní tomu, aby sa podniky a ľudia zapájali do nelegálnej práce, 64 % krajín používalo jedno alebo viaceré nápravné opatrenia na umožnenie legalizácie nelegálnej práce a 69 % prijalo opatrenia na zvýšenie daňovej morálky. Škála vykonávaných opatrení však zostala relatívne úzka.

Okrem zjednodušenia dodržiavania predpisov len obmedzený počet krajín prijal iné preventívne politické opatrenia. Okrem cielených stimulov týkajúcich sa priamej dane (ako napríklad daňová úľava z priamej dane, zníženie dane a systémy podpôr) prijala menej ako jedna tretina krajín iné nápravné politické opatrenia a okrem kampaní na zvyšovanie informovanosti prijalo len veľmi málo krajín iné opatrenia na zvýšenie daňovej morálky. Od začiatku recesie sa však v určitých krajinách vykonávali mnohé inovatívne politické opatrenia, ktoré by sa mohli preniesť do ostatných krajín. Tieto opatrenia sa začlenili do rozšíreného súboru poznatkov o osvedčených postupoch politických opatrení, ktorý je priložený k tejto súhrnnej správe (pozri stránku <http://www.eurofound.europa.eu/areas/labourmarket/tackling/search.php>).

Politické ukazovatele

Prvým dôležitým zistením tejto súhrnnej správy je, že v členských štátoch EÚ 27 a Nórsku sa vykonávajú mnohé nové politické opatrenia, ktoré možno preniesť do iných odvetví a krajín. Dôležitý cieľ sa dosiahne, keď budú členské štáty používať priložený súbor poznatkov na určenie nových možností politických iniciatív, a rozšíria tak svoj súčasný súbor opatrení. V tejto správe sú uvedené ukazovatele potenciálnych osvedčených postupov politických opatrení, ktoré by členské štáty mohli ďalej zvážiť.

Druhým dôležitým zistením je, že existuje silná korelácia medzi vykonávanými širšími úspornými opatreniami a rozsahom a rastom šedej ekonomiky. Po zhodnotení dôsledkov vykonávania neoliberálnych úsporných opatrení, ako je zníženie daní, deregulácia a minimalizácia štátnych zásahov, a dôsledkov sociálnodemokratických úsporných opatrení, ako je zvýšenie štátnych výdavkov v oblasti trhu práce a sociálneho zabezpečenia, na šedú ekonomiku z tejto správy vyplýva, že neoliberálne opatrenia úzko súvisia s väčším rozsahom šedej ekonomiky a sociálnodemokratické opatrenia s menším rozsahom šedej ekonomiky. Nielenže neexistuje vzťah medzi nižšími daňovými sadzbami a menším rozsahom šedej ekonomiky, ale v systémoch sociálneho zabezpečenia, v ktorých sú vyššie výdavky na zásahy v oblasti trhu práce, sociálneho zabezpečenia a prerozdelenia, a väčšia úroveň rovnosti (meraná koeficientom Gini) je rozsah šedej ekonomiky menší.

K týmto zisteniam však treba pristupovať opatrne. Hoci z týchto korelácií nevyplýva súvislosť medzi príčinami a dôsledkami, naznačujú istý vzťah medzi typmi vykonávaných úsporných opatrení a rozsahom a rastom šedej ekonomiky. Mohlo by byť užitočné dlhodobo v rámci každého členského štátu posúdiť, či existuje podobne silný vzťah medzi výdavkami na zásahy v oblasti trhu práce a sociálneho zabezpečenia a medzi rozsahom šedej ekonomiky. Zistenie pevnej väzby poskytne ďalšie dôkazy toho, že rozsah šedej ekonomiky súvisí s vykonávaním širších hospodárskych a sociálnych politík. Cieľom tejto súhrnnej správy je poskytnúť zdroj, ktorý tvorcom politík umožní zvoliť si účinné politické prístupy a opatrenia.

Ďalšie informácie

Správa *Nelegálna práca v 27 členských štátoch Európskej únie a v Nórsku* je dostupná na stránke <http://www.eurofound.europa.eu/pubdocs/2013/243/en/1/EF13243EN.pdf>

Ďalšie informácie vám poskytne Donald Storrie, vedúci útvaru, na adrese dst@eurofound.europa.eu.